

bontásából származtak. A középkor későbbi időszakaiban az apszist többször jelentősen átépítették. Az apszis fala alatt egy korábbi, melléklet nélküli koporsós sír került elő, a székesegyház mai épületével megegyező tájolással. Ezt a sírt, valamint a 11. századi alapfalakat a sziklafelszín fölötti humuszos, agyagos kevert feltöltésbe ásták bele, melyben keverve zselizi, badeni és bronzkori – nagyrészt mészbetétes – kultúrához tartozó edénytöredékek kerültek elő.

A késő gótikus szentély újravakolásakor felmértük a láthatóvá vált falfelületeket, melyeken elkülönítettük a török kort követő tatarozás, valamint a nagy barokk átépítés nyomait.

SIMON ANNA – FÜLÖP ANDRÁS

466. Végegyháza, Kállay-dűlő

(Békés megye) Ő, Ge, Kk

2008 tavaszán helyszíni szemlét végeztünk a területen. A Száraz-ér partján, légi fotó tanúsága szerint, vélhetően egy híd lehetett. A Száraz-ér Ny-i partján, a híd(?) helyén szinte kizárólag gepida edénytöredékeket gyűjtöttünk az eret kísérő partvonulaton, sőt a parti gát lejtős részein is. A híd mindkét oldalán hosszan elnyúló módon találtunk őskori, gepida és késő középkori edénytöredékeket. A feltételezett híd helyétől É-ra a gepida mellett főleg késő középkoriakat, míg attól D-re, a gepida mellett zömmel őskorit.

A hídtól É-ra előkerült két kovadarab is, melyek akár a túloldali Zsibrik-dombról is származhatnak, és az sem kizárt, hogy a híd már az őskor folyamán létezett.

Munkatárs: Lichtenstein László.

RÓZSA ZOLTÁN

467. Végegyháza, Zsibrik-domb

(Békés megye)

2008. március 7-én helyszíni szemlét tartottunk a középkori Kaszaper területén. A birtokunkban lévő légi fotók együttes vizsgálata alapján elmondhatjuk, hogy a Tatársánc alatt fut el az a kettős árok, amely K-felé Reformátuskovácsháza alá kanyarodik, majd É-felé továbbfut, illetve a Tatársánctól Ny-ra mintegy 1 km-re derékszögben megtörik és ÉK-nek fut tovább. Ez a széles kettős árok – kettőssége a felszínen nem látszódik, csak a légi fotókon – több km²-nyi területet ölel körül. A közelben lévő földvárakhoz – első sorban a Tatársánchoz – való viszonyát nem ismerjük.

Leletanyagot nem találtunk, ám szinte biztosra vehetjük kapcsolatát a Tatársánccal, mely tipológiai szempontok alapján nincsen egyedül, azaz hasonló formájú földvárak szép számmal találhatóak a Csanádi-hát területén.

RÓZSA ZOLTÁN – LICHTENSTEIN LÁSZLÓ

468. Vép, Ferenc-major

(Vas megye) B, Ró, Kk, Kú

2008. június 9–17. között a Ferenc-major határában (Hrsz.: 026/9), 650 m²-en próba- és megelőző feltárást végeztük.

A feltárt területen 20 objektum rajzolódott ki több periódusból. Mind az őskori horizont (bronzkor), mind a római kori település Ny–K-i tengely mentén húzódott. Személgödröket, egy cölöpszerkezetes ház alapját és egy nagyobb földbe mélyített épület szerkezeti elemeit sikerült feltárni.

Az őskori személgödrök betöltésük alapján is jól elkülönültek a fiatalabb objektumoktól. Több kerámiatöredék (kézzel formázott, durván soványított, alagútfüllel ellátott edénytöredékek), és vágott állatcsontok kerültek elő. A római kori épület földbe mélyített lakóteréből, valamint műhelygödreből rengeteg Kr. u. 1–2. századi korongolt házikerámia (leginkább szürke, keményre égetett hombár- és fazéktöredékek) némi import terra sigillata, vaskések és egy bronz piperecsipesz került elő. Emellett markánsan megjelent a kelta hagyományokkal rendelkező fazekasság úgynevezett bennszülött kerámiája is (behúzott peremű tálak, seprűdíszes hombárok stb.) Ezenkívül több késő középkori–kora újkori objektumot sikerült feltárni. Mind a két települési rész tovább húzódik, mind D felé, mind a mai Vép irányába, K felé.

Munkatársak: Szilasi Attila Boton régésztechnikus, Derdák Ferenc geodéta.

SOSZTARITS OTTÓ

469. Vép, Hermányi-mező

(Vas megye) Ő

2008. szeptember 22–30. között megelőző régészeti feltárást végeztünk a területen (Hrsz.: 012/15), a Szombathely–Hévíz közötti 400 kV-os távvezeték Vas megyei szakaszának építését megelőzően. A tervezett 6. oszlophely építéséhez kapcsolódóan kb. 100 m²-t kutattunk. A gépi humuszolás során kisebb mennyiségű őskori kerámiatöredéket gyűjtöttünk kb. 40 cm mélységből. Azok egy része konkrét objektumhoz nem, csak elkülönülő réteghez volt köthető. A másik része 4 – jellegtelen őskori kerámiával és állatcsontokkal teli – objektumhoz tartozott. A jelenségek a leendő oszlop mind a négy lábának helyét érintették és intenzív őskori megtelepedésről tanúskodtak. Mind a korábbi terepbejárás, mind a mostani feltárás igazolja az egykori megtelepedést a lelőhelyen, amely valószínűleg a környező ingatlanokra is kiterjed.

Munkatárs: Isztin Gyula.

NAGY MARCELLA

470. Vértesszőlős, 1. sz. főút

(Komárom-Esztergom megye) B, Ró, Á

A község DK-i szélénél az 1. sz. főút és vasútvonal közötti területen, a korábban amatőr gyűjtők által már ismert lelőhelyen próbafeltárást végeztünk a lelőhely pontos kiterjedésének és intenzitásának megállapítása céljából. Először ÉÉNy–DDK-i irányban, majd erre merőlegesen húzott 3 m széles kutatóárkokkal vizsgáltuk a területet.

A kora bronzkori Makó-kultúrához egy gödör tartozott, míg a dunántúli mészbetétes edények kultúrájához

13 sírt köthetünk. Ezek közül néhány – hamvak híján – jelképes temetkezés lehetett, a hamvakat tartalmazó sírok között mind urnás, mind szórt hamvas sírok is előfordultak. Az urnákban több esetben találtunk bronz spirálgöngyöket, tutulusokat; bronzfeldolgozásra utaló jelként pedig szórvány öntőforma, valamint egy bronz-tőr is előkerült. A késő bronzkori itteni megtelepedésre a humuszban több tipikus edénytöredék utalt (síkozott peremek, jellegzetes anyagú fényezett kerámia), valamint néhány ehhez az időszakhoz köthető gödröt is feltártunk.

A római időszakban felszíni kőépület(ek?) állhattak itt, 70–80 cm széles, kötőanyag nélküli kőalapozásuk nyomát 3 helyen is meg lehetett figyelni. Az épület kiterjedését majd csak a teljes felületű feltárás után lesz lehetséges megállapítani. Kevés e korszakhoz köthető oldaltöredék mellett több pénzt is találtunk, többek között Vespasianus Judeában vert ezüstpénzét, illetve egy viszonylag ritka, díszített svasztika-fibulát.

A közeli lelőhelyekhez hasonlóan itt is találtunk Árpád-kori telepnyomokat, félig földbe mélyített házat, illetve több külső kemencét is. Ezek leletanyaga a 12–13. századra keltezhető. Az objektumoktól elkülönülten két, szájával lefelé fordított 12–13. századi fazekat is találtunk, körülöttük 3 vaspálcával, ezek bizonyára a még akkor is létező babonáság emlékei.

A leletanyag a tatabányai múzeumba került.

Munkatársak: Varga Sándor régész és Cseh Gabriella egyetemi hallgató.

LÁSZLÓ JÁNOS

471. Visegrád, Lepence

(Pest megye) B, LT, Ró

2008. március 11. és október 17. között a volt termálfürdő területén beruházást megelőző feltárást végeztünk; 16 000 m² területen 190 objektum került elő; 4605 m²-en többretegű – őskori, római kori – objektumokat tártunk fel.

Őskor

A többretegű ásatási terület alsó rétegében Ha2B kori urnatemetőt tártunk fel, mely Magyarországon mindeig egyedülálló: a sírmezőt döntő többségében kőkörös sírok alkották, amelyekben felismerhető szabályszerűség nélkül temették el az elhunytakat, tehát a síroknak nincs egységes rítusa. A kb. 100 sírből 70 körüli a kőkörös, a többi földsíros. A kőkörök átmérője 2–3 m. A temető Ny-i szélén sorakozó kőkörös sírok egyben kőpakolásosak is. A legnagyobb sír építmény négyzetes alakú. Több esetben kerültek elő „8”-as sírok, azaz összeérő kőkörök, de előfordultak hármás érintkezések is. A körök kövei kifelé dőlő helyzetük alapján nem vehettek körbe sírhalmot, a gödrök ez esetben inkább bemélyülő formájúak. Sok esetben a kőkörök mellett kisebb, valószínűleg egybetartozó földsírokat is feltártunk, néha magányos, nagyobb lapos kő alatt találtunk sírt. A sírokhoz a követ a helyszín közelében

gyűjthették, a hegyoldalon történt gépi földleszedés során nagy számban kerültek elő teljesen hasonló darabok.

Az előkerült, többé-kevésbé ép edények száma megközelíti a 136. Az edények az urnamezős kultúra váli csoportjának jellegzetes darabjai: behúzott síkozott vagy turbántekercses peremű tálak, egyenes, vagy enyhén kúpos nyakú, gömb- vagy nyomott gömbtestű, egyenes, vagy kihajló peremű urnák, fül fölött szögletesen felugró peremű, gömbtestű szalagfüles vagy ötszög átmetszetű fülű bögrék. Ritka darab egy ötszög átmetszetű fülű kis fedő.

A szokásos ismert fémszegénység (általában más leletanyag hiánya) itt is megfigyelhető, néhány bronzspirálon, vékony bronzgyűrűn és bronzdarabkákon kívül csupán néhány bronztű (elsősorban szórványként) került elő. Az egyéb leletek közül agyag hálónéhezék említhető. Értékes leletünk egy öntőforma, amelyben tüskés tutulusokat(?) készítettek.

Nagy valószínűséggel megtaláltuk azt a helyet, ahol a holttesteket elhamvasztották, annak ellenére, hogy több sírban és sír mellett is találtunk átégett felületeket. Az urnasíros temetőn kívül még egy magányos kelta urnasír is előkerült.

Római kor

A területen felszínre került egy Kr. u. 2–3. századra keltezhető települési szint. Ugyanezen szintet már a 2. számú lepencei őrtorony ásatásánál (1995) is megtalálták, de lakóobjektum sem akkor, sem most nem került elő. A lelőhelytől nem messze, a 11. sz. út túloldalán, hasonló korú hamvasztásos temető van.

Az egész lelőhelyen megtalálható 20–30 cm vastagságú sárgásbarna vagy sötétbarna faszenes, római kerámiában és állatcsontban gazdag réteg alatt jelentek az objektumok foltjai – túlnyomó többségében hamusgödörrel rendelkező kemencék. A terepviszonyokat követve 3 szinten sorban egymás mellett helyezkedtek el. Egy-két esettől eltekintve nem vágták egymást. A kemencék általában kör alakúak, egyrétegű platnival, vörösre égett felmenő tapasztással, a szájnyílásnál 1–2 közepes nagyságú kővel, hosszúkás (trapezoid) vagy kerekded hamusgödörrel. Csekély mennyiségű kerámiatöredék, állatcsont volt a betöltésükben, esetleg behullott kövek. Funkciójukat tekintve valószínűleg sütő/főző kemencék. A 41. sz. objektum maradt fent a legjobb állapotban: keményre égett, részben kerámiával kirakott, megújított platniját 200 cm átmérőjű volt, felmenő tapasztása majdnem az egész boltívet kiadta.

Eltérő formájú az 1., 85. és 103. sz. objektum, melyek kemencéi azonos időben működhettek. Ezek igen nagy, mély hamusgödörrel rendelkeztek, gazdag leletanyaggal. Az 1. objektum 3, közös hamusgödörrel rendelkező (sütő) kemencéből állt. Két kemencének kővel rakták ki a száját (részben őskori sírok köveiből), platnijukat 2–3 cm-es kavicsrétegre rakott tapasztással alakították ki. A harmadik kemence kemény, sárga agyaglépcsővel csatlakozott a hamusgödörbe, platniját kerámiatöredékekre rakták.